
מבוא

בשנות השבעים של המאה העשרים החל משבר עמוק בתנועת העבודה ובתנועה הקיבוצית. למשבר זה היו היבטים כלכליים ואידאולוגיים שממשיכים עד היום. למשבר בתנועת העבודה היו שתי השפעות עיקריות על תנועות הנוער "הכחולות", שהיו מקושרות עם תנועות העבודה. מבחינה אידאולוגית משמעות המשבר הייתה שהקיבוץ איבד את מקומו כיעד ההגשמה של תנועות הנוער. כעשור לאחר המשבר האידאולוגי חוותה התנועה הקיבוצית גם משבר כלכלי, שהשפעתו הייתה צמצום דרסטי של ה"שליחים" – חברי הקיבוצים שנשלחו לבצע משימה ערכית מטעם התנועה בתנועות הנוער. בתגובה למשברים אלו, בוגרי תנועות הנוער וחניכיהן יצרו את "ההגשמה החדשה".

במסגרת ההגשמה החדשה בוגרי התנועות לוקחים את האחריות על הניהול וההפעלה של תנועות הנוער ומשנים את ייעודן, כדי שיתמקדו במתן פרשנות מעודכנת לחזון הציוני דרך יעדי ההגשמה לאור זיהוי המשימות הלאומיות במציאות הנוכחית – חיזוק הסולידריות, חינוך, צמצום פערים בין קבוצות שונות בחברה ועוד. במסגרת ההגשמה החדשה, במקום לחיות בקיבוצים שכבר לא מהווים את חזית העשייה החברתית והמדינית בישראל בנו בוגרי תנועות הנוער את קיבוצי המחנכים של תנועות הבוגרים. כמו הקיבוצים המסורתיים, קיבוצים אלו ממוקמים בפריפריה, אולם שלא כמו הדגש ששמו הקיבוצים המסורתיים על הפרחת השממה ושמירה על הגבולות בפריפריה הגאוגרפית של מדינת ישראל,

הדגש של ההגשמה החדשה הוא על "ייבוש הביצות" בפריפריה החברתית של המדינה, בשכונות המצוקה של הערים הגדולות ועיירות הפיתוח. דגש נוסף ניתן לקידום האידאולוגיה של ההגשמה החדשה בכל רחבי הארץ.

התנועות הכחולות הן – הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר והמחנות העולים. לשלוש התנועות בסיס ערכי משותף והן ציוניות, סוציאליסטיות וחילוניות. בעקבות הקמת תנועות הבוגרים בשלוש התנועות הכחולות קמה תנועת בוגרים גם בבני עקיבא, ונעשו ונעשים ניסיונות להקים תנועות בוגרים בתנועות נוער נוספות. שתי תנועות בוגרים נוספות, הבונים – דרור ותנועת תרבות, אינן נכללות במחקר זה.

ההגשמה החדשה כבר מתקרבת לשנתה הארבעים והשפעותיה נראות בכל תנועות הנוער (אבן, 2021). תנועות הבוגרים הן מהתוצרים הבולטים ביותר של ההגשמה החדשה. מטרת המחקר הנוכחי היא לבדוק ולתאר את הקשרים וההשפעות של תנועות הבוגרים עם תנועות הנוער.

הספר נפתח בפרק המציג בקצרה רקע עיוני על תנועות הנוער ותנועות הבוגרים. הפרק השני מעמיק במשמעותם של מושגים מרכזיים בתפיסת העולם של תנועות הנוער והבוגרים, החיוניים להבנת תפיסת העולם הערכית והעשייה החברתית של התנועות הציוניות. לאחריו ניכנס לעובי הקורה עם פרק היסטורי המתאר את הקמתן של ארבע תנועות הבוגרים הקיימות בארץ כעת (2021) ותנועה חמישית שנמצאת בתהליכי הקמה. הפרק הרביעי מציג סיבות אפשריות להצטרפות של בוגרי תנועות הנוער לתנועות הבוגרים ואת אורחות החיים בתנועות הבוגרים. שני הפרקים האחרונים של הספר עוסקים בהבנת ההשפעות ההדדיות בין תנועות הנוער לתנועות הבוגרים, שבאות לידי ביטוי בהיבטים פנים ארגוניים, חינוכיים וערכיים.

בספר ציטוטים רבים מקבוצות המיקוד והראיונות שנערכו עם מובילים וחברים בתנועות הבוגרים השונות שהשתתפו במחקר. בחלק מהפרקים יופיעו ציטוטים המציגים את המתרחש בכל תנועות הבוגרים ובחלק יופיעו ציטוטים רק של חלק מהתנועות. בפרקים מהסוג השני, נבחרו הציטוטים אשר מדגימים בצורה הטובה ביותר את ההבדלים ואת הדמיון בתהליכים המתרחשים בתנועות בתחום בו עוסק הפרק. מכיוון שנעשה ניסיון לייצג בצורה הטובה ביותר את הלך הדברים לעיתים יופיעו הציטוטים כחלק משיחה המתרחשת בתוך קבוצת המיקוד, ולעיתים יעמדו כמשפט בפני עצמם או כחלק מהסבר.